

İNTRODUKSİYA OLUNMUŞ ŞAFTALI SORTLARININ YARPAQ SƏTHİ**Z.F.SƏRHƏDOVA****AKTN Meyvəçilik və Çayçılıq ET İnstitutu**

Məqalədə, şaftalı bitkisi sortlarının yarpaq səthinin göstəriciləri barədə məlumat verilmişdir. Tədqiqat işində şaftalı bitkisi sortları ağaclarında yarpaqların sayı, bir yarpağın orta və bir ağaca düşən yarpaq səthi müəyyən edilmişdir. Tədqiqat işinin nəticəsi olaraq introduksiya olunmuş şaftalı bitkisi sortlarından yarpaq səthinin orta göstəriciləri yüksək olan sortlar qeyd alınmışdır.

Açar sözlər: şaftalı, introduksiya, sort, yarpaq səthi.

Şaftalı bitkisinin normal böyüməsi, inkişafı, həmçinin yüksək məhsuldarlığın əldə edilməsi üçün yarpaq aparatının qorunub saxlanması əsas amillərdən biridir. Yarpaq aparatı vasitəsi ilə əsas fizioloji proses-fotosintez (assimilyasiya), tənəffüs və transpirasiya gedir ki, bu amillərin də bitkinin həyatında əvəz olunmaz əhəmiyyəti vardır. Yarpaqda gedən mürəkkəb biokimyəvi və fizioloji proseslər nəticəsində ona torpaqdan daxil olmuş azot, fosfor, kalium və s. maddələr havadan daxil olmuş karbonla birləşərək karbohidratlar, yağlar, zülal, amin turşusu, vitaminlər və s. üzvi birləşmələr əmələ gətirir. Əmələ gəlmiş bu birləşmələr bitkinin normal böyüməsinə, inkişafına və bol məhsul verməsinə sərf olunur. Yarpaqda olan ağızcıqlar vasitəsilə bitki kökdən xaric qidalanır. Buna əsaslanaraq bitkilərə müxtəlif mineral maddələrdən hazırlanmış məhlul çiləyirlər. Yarpaqda toplanmış qida maddələri hesabına bitkinin kök sisteminin normal böyüməsi təmin edilir [1,3].

Şaftalı bitkisinin yarpaqları lansetvari formalı olmaqla onların iriliyi sort və yetişdirilmə şəraitindən asılıdır. Bitkinin yarpaqlarının üst hissəsi adətən parlaq rəngdə olur. Yarpaqlar sortlardan asılı olaraq ağ lətli meyvə sortlarda tünd-yaşıl, sarı lətli meyvə sortlarda sarımtıyaşıl rəngli olur. Şaftalı bitkisinin yarpaqlarının alt hissəsi açıq yaşıl rənglidir. Yarpaq ayasının saplağına birləşdiyi hissə sortlardan asılı olaraq yumru və ya uzunsov ola bilər. Yarpaqların kənarları sortlardan asılı olaraq az və ya çox dərəcədə dişlidir [2,4].

Material və metodika. Tədqiqat işi MÇETİ-nin Zərdabi adına ETB-da 0,17 ha sahədə 5x3 əkin sxemində əkilmiş, 18 şaftalı və nektarin sortları üzərində yerinə yetirilir. Müşahidə altında Meloks-26, Meloks-31, Meloks-37, Netiks-25, Netiks-28, Netiks-30, Netiks-34, Rediks-25, Rediks-27, Rediks-30, Rediks-2-110, Maliks-25, Maliks-36, Maliks-145, Quayoks-30, Quayoks-35, Qarteyro, Qarteda sortlarıdır. Tədqiqat işləri bağçılıq üzrə ümumi qəbul olunmuş Miçurin adına UİMİ-nun Meyvə,

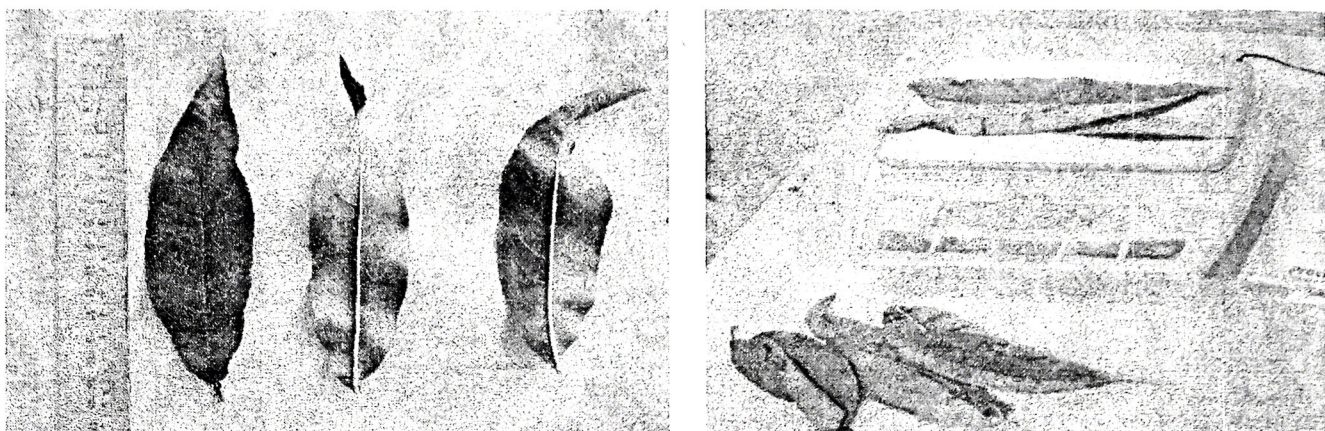
giləmeyvə və qərzəkli meyvə bitkilərinin proqramması və metodikası (1973) əsasında həyata keçirilmişdir. Tədqiqat işində nəzarət sort kimi Fə dai sortundan istifadə olunmuşdur. Tədqiqat işində şaftalı bitkisi sortlarının hər birindən 3-5 ağac götürməklə yarpaq səthi müəyyən edilmişdir.

Tədqiqatın məqsədi. İntroduksiya olunmuş şaftalı sortlarının Quba-Xaçmaz bölgəsində sortların bioloji xüsusiyyətlərini, o cümlədən yarpaq səthinin öyrənilməsidir.

Ekspərimental hissə. Tədqiqat illərində şaftalı bitkisi sortlarının ağaclarında yarpaq sayı, bir yarpağın orta və bir ağaca düşən orta yarpaq səthi göstəriciləri müəyyən edilmişdir. Belə ki, şaftalı sortlarına məxsus ağaclarda yarpaq səthinin göstəriciləri müxtəlif olmuşdur.

İntroduksiya olunmuş şaftalı sortlarının yarpaqlarının forması əsasən lansetvaridir. Bir yarpağın orta səthi 26-39 sm² aralığında dəyişmişdir. Fə dai (n) sortu ilə müqayisədə bir yarpağın orta səthi Quayoks-30 sortunda 26 sm² olmaqla nisbətən aşağı, digər sortlar üzrə 29-29 sm² olmaqla nisbətən yüksək olmuşdur. Bir ağacda olan yarpağın sayı sortlar üzrə 3560-8450 ədəd arasında dəyişmişdir. Fə dai (n) sortu ilə müqayisədə bir ağacda olan yarpağın sayı bütün sortlar üzrə 3570-8450 ədəd olmaqla nisbətən yüksək olmuşdur. Bir ağacda olan yarpaqların çəkisi göstəriciləri introduksiya olunmuş sortlar üzrə 1,6-5,6 kq arasında dəyişmişdir. Fə dai (n) sortu ilə müqayisədə bir ağacda olan yarpaqların çəkisi bütün sortlar üzrə 1,7-5,6 kq olmaqla nisbətən yüksək olmuşdur. Bir ağaca düşən orta yarpaq səthi göstəriciləri sortlar üzrə 8,2-27,8 m² arasında dəyişmişdir. Fə dai (n) sortu ilə müqayisədə bir ağacda olan yarpaqların çəkisi Maliks-25 sortunda 8,2 m² olmaqla nisbətən aşağı, digər sortlar üzrə 14,2-27,8 m² olmaqla nisbətən yüksək olmuşdur. Ümumilikdə introduksiya olunmuş şaftalı bitkisi sortlarının yarpaq səthi göstəricilərinə görə Netiks-25, Netiks-28, Netiks-34, Quayoks-35 sortları yüksək göstəricilərə malik olmuşdur (bax.cə.d.).

İntroduksiya olunmuş şaftalı sortlarının yarpaq səthi

Sıra №-si	Sort	Bir yarpağın orta səthi, sm ²	Bir ağacda olan yarpağın sayı, ədəd	Bir ağacda olan yarpaqların çəkisi, kq	Bir ağaca düşən orta yarpaq səthi, m ²
1	Fədai (n)	28	3560	1,6	9,9
2	Meloks-26	37	4680	4,4	17,3
3	Netiks-25	39	6300	4,06	24,5
4	Rediks-25	36	4920	4,09	17,7
5	Maliks-25	29	3570	1,7	8,2
6	Rediks-27	39	4080	3,3	15,9
7	Netiks-28	34	5970	4,94	20,1
8	Netiks-30	31	5750	5,3	17,8
9	Quayoks-30	26	4872	3,09	12,6
10	Rediks-30	37	3840	2,6	14,2
11	Maliks-145	34	4400	2,5	14,9
12	Meloks-31	35	4720	4,4	16,5
13	Meloks-37	38	4300	3,01	16,3
14	Rediks-2-110	32	5517	4,2	17,6
15	Netiks-34	33	8450	7,0	27,8
16	Maliks-36	39	3850	2,95	15,0
17	Quayoks-35	38	6224	5,6	23,6
18	Qaytero	36	4560	3,95	16,4
19	Qarteda	30	6160	4,3	18,4

Nəticə. Quba-Xaçmaz bölgəsində introduksiya olunmuş şaftalı bitkisi və onun bir qolu olan nektarin bitkisi sortlarının aqrobioloji xüsusiyyətləri, o cümlədən, sortların yarpaq səthi göstəriciləri tərəfimizdən öyrənilmişdir. Tədqiqat işləri aparılarkən müəyyən edilmişdir ki, həmin bitkiyə məxsus sortların bioloji xüsusiyyətlərindən asılı olaraq sortların yarpaq səthi göstəriciləri müxtəlif olmuşdur. İntroduksiya olunmuş şaftalı sortlarının yarpaqlarının forması lansetvaridir. Bir meyvəyə düşən orta yarpaqların sayı təxminən 25-75 ədəd təşkil etmişdir ki, bu da həmin sortlarda gələcək illərdə də yüksək məhsuldarlıqdan xəbər verir. Ümumiyyətlə introduksiya edilmiş şaftalı bitkisinə məxsus yarpaq səthi meyvəçilikdə ümumi qəbul edilmiş metodikaya uyğunluq gətirməkdədir.

ƏDƏBİYYAT

1. Həsənov Z.M., Əliyev S.M.- Meyvəçilik, Bakı, 2011, səh.409. 2. İdrisov N., Çəyirdəkli meyvə bitkiləri, Bakı, 2018, səh. 21. 3. Зуева Г.А. Общая фенология (конспект лекций) Елабуга: Изд-во ЕГПИ, 2008. с. 34. 4. Соколова С.А., Соколов Б.В., Персик, Картя Молдевенскэ, 1987, с. 23.

Поверхность листьев интродуцированных сортов персика

З.Ф.Сархадова

В статье дана информация о характеристиках поверхности листьев сортов персикового растения. В исследовании определено количество листьев, средний показатель поверхность для одного листа и дерева сортов персика. В результате исследования были зарегистрированы сорта персика с высокими показателями поверхности листьев.

Ключевые слова: персик, интродукция, сорт, поверхность листьев.

Leaf surface of introduced peach varieties

Z.F.Sarkhadova

The article provides information about the characteristics of the leaf surface of the peach plant varieties. The study determined the number of leaves, the average surface area for a single leaf and a tree of peach varieties. As a result of the study, peach varieties with high leaf surface indices were recorded.

Key words: peach plant, introduction, variety, leaf surface.